

Extreem rechts en de socialistische partij.

Hun sociologische relatie van het interbellum tot nu

► Jeroen Adam

Wanneer men hedendaagse problemen beter wil begrijpen, moet men soms een breder perspectief hanteren en een duik in het verleden durven nemen. Dit is niet anders voor het huidige Belgische politieke landschap waar, zeker wanneer de electorale koorts stijgt, een kortetermijnvisie al te vaak tot veralgemenende en simplistische redeneringen leidt. Een typevoorbeeld hiervan vormen de door verschillende media georganiseerde populariteitspolls en opiniepeilingen die, op zijn zachtst uitgedrukt, vaak van twijfelachtig wetenschappelijk allooi zijn. Daarom moet men echter niet alle enquêtes en onderzoeken die peilen naar intenties van kiezers, meteen naar de prullenmand verwijzen. Ze zijn soms van zeer hoog wetenschappelijk niveau. Het ISPO heeft bijvoorbeeld op het gebied van de politieke sociologie al enkele zeer belangrijke onderzoeken afgeleverd op basis van uitgebreide interviews bij brede lagen van de bevolking.¹ Deze onderzoeken zijn ongetwijfeld van grote waarde om kiesintenties en het politieke landschap in meer algemene zin beter te begrijpen. Ze worden dan ook met argusogen door politici en journalisten gevolgd. Door hun specifieke interviewtechniek kunnen deze onderzoeken echter niet ver in de tijd teruggaan waardoor een langetermijndimensie gemist wordt.

Hier willen we wel deze sprong in de tijd maken en een brug slaan tussen het politieke landschap van de jaren dertig en dat van vandaag.² Wij focussen ons daarbij op de sociologische relatie tussen extreem rechts en de socialistische partij.

Hoe zijn we daarbij tewerk gegaan? We hebben ons onderzoek geografisch beperkt tot West-

Vlaanderen. We gebruikten als basisbron voor ons onderzoek de kieslijsten van de gemeenteraadsverkiezingen.³ Deze bron stelt ons in staat om in essentie twee zaken te analyseren. Eerst en vooral is het mogelijk om na te gaan in welke geografische regio's welke partijen de beste resultaten behaalden. Dat is een vrij eenvoudige electorale analyse waarbij men peilt naar de geografische inplanting van de verschillende partijen. Daarbij staat het verschil tussen landelijke en stedelijk-geïndustrialiseerde regio's centraal.

Deze kieslijsten geven ook de naam van alle kandidaten voor een bepaalde partij met hun beroep weer. Zo kunnen we de partijvoorkeur aan verschillende beroepen linken. Deze oefening maakten we voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1938, 1976 en 2000. Door deze methode zijn we in staat om een langetermijnperspectief te hantieren en kunnen we eventuele parallellen tussen de jaren dertig en vandaag opsporen.

Het wordt duidelijk dat het Vlaams Blok de laatste tien jaar zijn grote electorale groei realiseerde door zijn succes in de laagste maatschappelijke klassen. Hierbij vallen twee zaken op. Het Vlaams Blok is hiermee de eerste Vlaamsnationalistische partij die een sterke aanhang weet te verwerven onder deze specifieke sociologische groep. Daarnaast is het Vlaams Blok de eerste partij in de Belgische politieke geschiedenis die het monopolie van de socialistische partij op deze maatschappelijke laag doorbreekt. Volgens ons kan men dit uitdrukkelijk wijten aan de neoliberale politiek die de afgelopen jaren door de socialistische partij werd gevolgd.

1. Het interbellum

1.1. Electorale onderzoeksresultaten

Tabel 1:

	VI. - nat.		Soc.		Lib.		
1926	Landelijk	26/135	45,6%	10/135	14,5%	13/135	28,9%
	Half-industr.	12/63	21,1%	17/63	24,6%	11/63	24,4%
	Industrieel	19/55	33,3%	42/55	60,9%	21/55	46,7%
	Totaal	57/253		69/253		45/253	
1932	Landelijk	40/135	47%	19/135	22,3%	14/135	24,6%
	Half-industr.	14/63	16,5%	23/63	27,1%	18/63	31,6%
	Industrieel	31/55	36,5%	43/55	50,6%	25/55	43,8%
	Totaal	85/253		85/253		57/253	
1938	Landelijk	43/135	39,4%	31/135	29,2%	15/135	27,3%
	Half-industr.	31/63	28,5%	30/63	28,3%	16/63	29,1%
	Industrieel	35/55	32,1%	45/55	45,5%	24/55	43,6%
	Totaal	109/253		106/253		55/253	

In tabel 1 telden we systematisch die West-Vlaamse gemeenten waar de Vlaamsnationalisten, de socialisten en de liberalen een lijst tijdens de gemeenteraadsverkiezingen indienden. We richten ons dus niet op de electorale resultaten, maar wel eenvoudigweg op die gemeenten waar een lijst werd ingediend. Tijdens het interbellum was het namelijk geen sinecure om als politieke partij in alle 253 West-Vlaamse (nog niet-gefusioneerde) gemeenten een lijst in te dienen. De enige partij die daar ongeveer in slaagde was de katholieke partij. Dit vormt meteen ook de reden waarom deze partij niet in deze lijst werd opgenomen. Voor de andere partijen die daar niet in slaagden, vormt dit bijgevolg een graadmeter in hoeverre deze partijen succesvol waren en een zekere inplanting hadden in een bepaalde socio-economische regio.⁴ Er werden geen eenduidige electorale resultaten geteld gezien de complexiteit van

de gemeenteraadsverkiezingen voor de grote fusies van de jaren zeventig.

Wat blijkt nu via deze methode uit deze tabel? Het is duidelijk dat de BWP, in vergelijking met de liberale partij en de Vlaamsnationalisten, tijdens het interbellum veruit haar sterkste inplanting had

in de geïndustrialiseerde en verstedelijkte gemeenten in West-Vlaanderen: daar werden verhoudingsgewijs het meeste aantal lijsten ingediend. De Vlaamsnationalistische partijen daarentegen hadden, niettegenstaande een sterke stijging in de half-geïndustrialiseerde gebieden, hun sterkste voedingsbodem in de landelijke gemeenten van West-Vlaanderen. De liberale partij hangt wat tussen het plattelandskarakter van de Vlaamsnationalisten en het stedelijk karakter van de socialisten.

1.2. Socio-professionele onderzoeksresultaten

In de socio-professionele onderzoeksresultaten over het interbellum wordt de link gelegd tussen partijvoorkeur en beroep. We brengen enkel de gemeenteraadsverkiezing van 1938 in rekening omdat alleen daarvoor de kieslijsten beschikbaar

waren. Het totaal aantal getelde kandidaten van alle partijen bedraagt ongeveer 3200.

extreem-rechtse Vlaamsnationalistische partij, kent geen enkele beroepsgroep waaruit ze disproportioneel hoog weet te rekruteren. Men kan haar

	Ong.Arb.	Ges.arb.	Landb.	Amb.L.R.	Kleine ze.	Amb.H.R.	Grote ze.	Vrije Ber.	Eig.	Z.B.	Varia
VNV	12%	15,3%	19,7%	6,2%	30,8%	1,7%	1,5%	3,9%	1,7%	1%	6,2%
Kath.	9,1%	7,5%	39,1%	5,9%	21%	1,6%	4,1%	3,9%	4,1%	1,7%	2%
Lib.	7,1%	15,7%	10%	10,7%	31,4%	5,5%	5%	3,7%	6%	1,6%	3,4%
Soc.	31,5%	31,7%	0,8%	16,1%	11,9%	0,6%	0,3%	1,4%	0,1%	0,8%	4,8%
Rex	6,6%	14,8%	10,9%	8,2%	38,3%	2,2%	7,1%	5,5%	2,2%	1,6%	2,7%
Gem.	14,2%	15,6%	22,2%	8,9%	22,8%	1,9%	3,1%	3,4%	3%	1,4%	3,5%

Tabel 2:

Volgende beroepsgroepen werden onderscheiden:

- 1) Ongeschoolde arbeiders
- 2) Geschoolde arbeiders
- 3) Landbouwers
- 4) Ambtenaren Lagere rang
- 5) Kleine zelfstandigen
- 6) Ambtenaren Hogere rang
- 7) Grote zelfstandigen
- 8) Vrije beroepen
- 9) Eigenaars
- 10) Zonder Beroep
- 11) Varia

Uit tabel 2 leren we dat de BWP, de toenmalige socialistische partij, overduidelijk haar sterkste rekruteringsbasis had onder zowel ongeschoolde als geschoolde arbeiders. Maar liefst 63,2% van alle kandidaten voor de BWP tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1938 in West-Vlaanderen waren arbeiders. Het lijkt ons dan ook gerechtvaardigd de BWP op dat ogenblik een arbeiderspartij te noemen. De enige andere relevante socio-professionele categorie waar de BWP boven het gemiddelde kan uitstijgen, zijn de ambtenaren lagere rang. De katholieke partij daarentegen heeft haar sterkste rekruteringsbasis onder landbouwers en eigenaars. Verder lijkt de katholieke partij weinig aantrekkingskracht uit te oefenen op arbeiders en dan meer specifiek nog op geschoolde arbeiders. Zowel Rex als de liberale partij scoren het sterkst onder middenstanders en ambtenaren hogere rang. Daarnaast springt vooral de hoge score van de liberale partij onder de eigenaars in het oog. Het VNV, de toenmalige

bijgevolg een typische volkspartij noemen die alle lagen van de bevolking gelijkmatig weet aan te spreken.

Een interessante categorie waar onze kandidatenlijsten weinig uitsluitel over geven, is de categorie 'zonder beroep' of werklozen. Deze beroepsgroep komt onder de kandidatenlijsten niet meteen aan bod, wel onder de peterslijsten.⁵ Tussen deze peterlijsten en de gewone kandidatenlijsten bestaan er anders geen grote verschillen (zie tabel 3).

Tabel 3:

	VNV	Soc.	Rex	Kath.	Lib.
Peters Z.B.	7,9%	1,9%	18,5%	8,8%	4,5%

Dus vooral de partijen aan de rechtse kant van het politieke spectrum, het VNV, Rex en de katholieke partij, wisten garen te spinnen bij de economische crisis van de jaren dertig. Vooral deze partijen recupereerden de meest rechtstreekse slachtoffers van de crisis. Rex wist het hoogste aantal werklozen aan te trekken. De socialistische partij daarentegen kon praktisch geen profijt halen uit de economische crisis: er was een uitzonderlijk laag aantal werklozen onder haar peters.

2. De gemeenteraadsverkiezingen van 1976

2.1. Electorale onderzoeksresultaten

Voor de gemeenteraadsverkiezing van 1976 hebben we dezelfde werkwijze toegepast. Toch moeten we hierbij enkele methodologische bemerkin-

gen maken. Ondertussen zijn namelijk de gemeenten gefusioneerd zodat de gemeenteraadsverkiezingen in grotere kiesomschrijvingen werden gehouden. Ons electoraal landschap was dan ook serieus vereenvoudigd waardoor we onze resultaten nu uit de nationale pers konden halen. Hierdoor moesten we niet meer werken met het aantal ingediende lijsten per gemeente, maar konden we eenvoudigweg de electorale resultaten tellen.⁶ Tegelijk konden we meteen heel Vlaanderen, met uitzondering van het arrondissement Antwerpen waar de fusies nog niet doorgevoerd waren, in ons electoraal staal opnemen. De volgende resultaten vindt men in tabel 4.

	VU	PVV	CVP	BSP	KPB	AMADA	C.D.	ACW	Samen.	FDF
I	14,2%	16,0%	39,6%	25,1%	1,8%	0,8%	0%	0%	2,5%	0%
II	11,4%	10,9%	50,8%	23,1%	0,3%	0,2%	0%	1,4%	1%	0,9%
III	8,5%	14,2%	56,3%	18,8%	0%	0,1%	1,4%	0,2%	0,5%	0%
IV	7,3%	8,4%	63,3%	17,1%	0%	0,1%	2,9%	0,6%	0,3%	0%
Gem.	10,9%	13,4%	50,3%	21,7%	0,6%	0,3%	0,7%	0,5%	1,3%	0,3%

Tabel 4:

Volgende geografische omschrijvingen werden daarin onderscheiden:⁷

- I) Centrale gemeenten van de belangrijkste agglomeraties
- II) Gemeenten met sterke morfologische verstedelijking
- III) Gemeenten met matige morfologische verstedelijking
- IV) Gemeenten met zwakke morfologische verstedelijking en rurale gemeenten

Vooraleer we de electorale resultaten interpreteren, moeten we weten dat het hier enkel om relatieve resultaten gaat die geen enkele absolute waarde hebben. Van alle partijen telden we namelijk enkel die gemeenten waar effectief een lijst werd ingediend. We telden deze verschillende resultaten bij elkaar om er een gemiddelde van te nemen.

Op deze manier leren we uit tabel 4 dat in de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 zowel de BSP, de VU, de PVV als AMADA en de KPB electoraal het beste scoorden in verstedelijkte en geurbaniseerde gemeenten. Hun electorale score nam af naarmate we ons meer in het rurale Vlaanderen

begeven. Het platteland daarentegen laat zich, zoals verwacht, kenmerken als een CVP-bolwerk.

2.2. Socio-professionele onderzoeksresultaten

Inzake ons onderzoek naar de socio-professionele karakteristieken hebben we ons opnieuw beperkt tot de provincie West-Vlaanderen. Ambtenaren hogere of lagere rang uit de jaren dertig zijn echter niet gelijk aan die uit de jaren zeventig. Daarom opteerden we om voor 1976 en 2000 één enkele categorie ambtenaren te gebruiken. Daarnaast voegden we in 1976 en 2000 ook de categorie studenten in. Voor de gemeenteraadsverkie-

zingen van 1938 plaatsen we enkele studenten bij de categorie Varia. Tabel 5 toont de socio-professionele onderzoeksresultaten.

Tabel 5: volgende blz.

Vooraleer we de resultaten uit tabel 5 gaan vergelijken met de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen van 1938 (uit tabel 3), moeten we erop wijzen dat de maatschappij tussen 1938 en 1976 enkele zeer belangrijke evoluties doormaakte. Daarbij is vooral de zogenaamde tertialisering van de maatschappij belangrijk: het aantal beroepen in de tertiaire sector is tussen 1938 en 1976 sterk toegenomen, en het aantal beroepen in de primaire en secundaire sector is afgenomen. Men kan daardoor niet zeggen dat het aantal landbouwers tussen 1938 en 1976 voor de CVP, of het aantal arbeiders voor de BSP sterk is afgenomen. Algemeen maatschappelijk is het aantal landbouwers en arbeiders sterk afgenomen. Wat met andere woorden enkel telt is de relatieve vergelijking waarbij men de vraag stelt of de CVP er nog altijd in slaagt om het meeste aantal landbouwers van alle partijen aan te trekken.

Bij een dergelijke interpretatie van tabel 5 zien we al vlug veel gelijkenissen tussen 1938 en 1976. De socialistische partij kan men nog altijd kenmerken als een typische arbeiderspartij die ook een sterke

	Ong.Arb	Ges.arb	Landb.	Ambt.	Klei. ze.	Gro. ze.	Vr. Ber	Eig.	Stud.	Z.B.	Varia
Gem.	8,9%	14,7%	7,2%	40,4%	11,7%	2,9%	3,6%	0,1%	0,5%	1,1%	8,9%
VU	7,3%	16,3%	3,4%	38,5%	12,8%	2,5%	3,7%	0%	1,2%	0,5%	13,8%
CVP	3,3%	7,9%	17,5%	38%	13,9%	3,6%	5%	0,1%	0,3%	1,3%	9,1%
PVV	5,2%	10,8%	3,4%	40,6%	16,8%	6,7%	5,8%	0,2%	0,2%	2,9%	7,4%
BSP	17%	22,3%	0,4%	44,1%	6,7%	0,8%	1,1%	0,1%	0,4%	0,4%	6,8%

aanhang heeft onder ambtenaren. Bij de CVP springen terug het aantal landbouwers sterk in het oog. Opvallend is de zeer lage aantrekkingskracht die de CVP heeft onder arbeiders. Bij de liberalen zijn de zelfstandigen en de vrije beroepen nogmaals zeer nadrukkelijk vertegenwoordigd. De VU kan men opnieuw de partij van de gemiddeldes noemen, met dat verschil dat het aantal studenten ver boven het West-Vlaams gemiddelde uitstijgt. Het valt ook op dat de VU sociologisch het beeld van het extreem-rechtse VNV lijkt voort te zetten.

3. De gemeenteraadsverkiezingen van 2000

3.1. Electorale onderzoeksresultaten

Voor onze electorale onderzoeksresultaten gebruikten we identiek dezelfde methode als voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1976. Het gaat hier dus ook nog altijd om relatieve en geen absolute cijfers. De resultaten⁸ vindt men in tabel 6:

Tabel 6:

De twee 'nieuwe' partijen, het Vlaams Blok en Agalev, behalen duidelijk hun beste resultaten in verstedelijkte gebieden. Vooral voor het Blok is het verschil qua electoraal succes tussen de centrale gemeenten van de belangrijkste agglomeraties tegenover de gemeenten met zwakke morfologische verstedelijking en rurale gemeenten zeer nadrukkelijk. Dit stedelijk karakter geldt ook nog altijd voor de socialistische partij hoewel het

beeld hier wat minder duidelijk is dan in 1938 en 1976. Zo behalen de socialisten nu betere resultaten in gemeenten met een zwakke morfologische verstedelijking dan in gemeenten met een sterke morfologische verstedelijking. De CVP blijft in 2000 nog altijd de plattelandspartij bij uitstek. Enige echte verrassing in het rijtje is volgens ons de VLD. Waar men de liberalen in 1976 nog kon kenmerken als een echte stadspartij, is dit beeld in 2000 omgekeerd: ze behaalden duidelijk betere resultaten in de landelijke streken van Vlaanderen. Tussen 1976 en 2000 kon de liberale partij blijkbaar een sterke groei realiseren in de meer landelijke gebieden van Vlaanderen.

3.2. Socio- professionele onderzoeksresultaten

Ook hier hebben we identiek dezelfde methode gevolgd als voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1976. Tabel 7 toont de resultaten.

Tabel 7: volgende blz.

Ook qua socio-professionele resultaten kunnen we nog altijd veel gelijkenissen waarnemen tussen 1938, 1976 en 2000. Zo blijft de liberale partij nog altijd het beste scoren onder zelfstandigen en vrije beroepen. Voor de VU blijft haar volkskarakter het meest specifiek: ze blijft alle lagen van de bevolking aanspreken. Wel lijkt haar affiniteit met de studenten wat minder nadrukkelijk dan in 1976. Bij de CVP blijft het hoge aantal landbouwers en lage aantal arbeiders in het oog springen.

	Agalev	SP	CVP	VU-ID	VLD	VI.BI.	PVDA	FDF	Vivant	WOW	Sam.
I	8,9%	21,8%	21,8%	3,6%	16,7%	19,9%	0,9%	0%	0,9%	0,3%	5,2%
II	8,2%	15,3%	31,6%	5,1%	23,9%	12,5%	0,1%	0,2%	0,3%	0%	2,8%
III	6,3%	17%	38,2%	2,4%	22,6%	7,4%	0%	0%	0,3%	0%	5,8%
IV	3,8%	12,7%	50,6%	1,2%	23,7%	4,6%	0%	0%	0%	0%	3,4%
Gem.	7,6%	17,4%	32,4%	3,6%	21,5%	12,2%	0,3%	0,1%	0,4%	0,1%	4,4%

	On.Arb.	Ges. arb.	Landb.	Ambt.	Klei zel.	Gro zel.	Vrij Be.	Eig.	Stud.	Z.B.	Varia
Gem.	9,9%	4,3%	4,5%	45,5%	10%	2,8%	3,4%	0%	4,5%	0,7%	14,4%
VI.BI.	23,1%	7%	0%	26%	12,6%	0,8%	1,1%	0%	1,3%	1,9%	26,2%
VU	11,1%	3,5%	0,4%	50%	8,4%	1,8%	3,1%	0%	4,9%	0%	16,8%
Aga.	6,8%	2,5%	0,9%	57,4%	6,8%	0,5%	3%	0%	10,5%	1,1%	10,5%
CVP	4%	2,7%	11,1%	49,7%	8,7%	3,1%	4,6%	0%	2,2%	0,4%	13,6%
SP	17,4%	7,4%	0,1%	48,1%	5,8%	0,5%	1,4%	0%	5,1%	0,9%	13,3%
VLD	5,6%	3,5%	5,6%	35,4%	18,3%	8%	5,3%	0,1%	4,2%	0,4%	13,6%

Interessant is het sociologisch uitzicht van de 'nieuwe' partijen: Vlaams Blok en Agalev. In het algemeen scoort het Vlaams Blok het beste onder de lagere klassen van de bevolking. Het aantal arbeiders is duidelijk oververtegenwoordigd bij het Vlaams Blok, evenals het aantal werklozen. Daarnaast valt ook de score van het Vlaams Blok in de categorie 'Varia' op, hoofdzakelijk doordat een hoog aantal huisvrouwen en gepensioneerden zich in 2000 kandidaat stelde voor het Blok. Ook de sociologische samenstelling van de achterban van Agalev biedt een vrij specifiek uitzicht. Hierin valt vooral het grote aantal ambtenaren zeer op. Blijkbaar komt het merendeel van deze ambtenaren vooral uit de onderwijssector en de verzorgende sector. Naast deze sterke vertegenwoordiging onder ambtenaren scoort Agalev ook uitzonderlijk sterk onder studenten. De socio-professionele samenstelling van de socialistische partij blijft vrij ongewijzigd. In 2000 kent de SP terug een sterke vertegenwoordiging onder arbeiders en ambtenaren. Ook het beeld van de liberale partij met een sterke vertegenwoordiging onder zelfstandigen en vrije beroepen blijft stabiel ten opzichte van de socio-professionele resultaten uit 1938 en 1976.

Besluit

Een belangrijke en opvallende conclusie uit ons onderzoek is dat men inzake socio-professionele achtergrond van de politieke partijen van de jaren dertig tot vandaag vaak een uitzonderlijke stabiliteit kan waarnemen. Zo kenmerkt de katholieke partij zich van de jaren dertig tot vandaag als een echte plattelandspartij die vooral aantrekkingskracht uitoefent op die groepen die aan dat platteland verbonden zijn. De liberale partij heeft van de jaren dertig tot vandaag duidelijk een sterke vertegenwoordiging onder zelfstandigen. Het valt

wel op dat de liberale partij er in slaagt om tussen de jaren zeventig en vandaag zijn aanhang gevoelig uit te breiden op het platteland.

Interessanter is echter de analyse van de relatie tussen extreem rechts en de socialistische partij gedurende deze periode. De VU zet sociologisch blijkbaar het extreem-rechtse VNV voort. Beide partijen kenmerken zich namelijk, niettegenstaande de duidelijke ideologische verschillen, als echte volkspartijen, die dus alle lagen van de bevolking aanspreken. Dit resultaat verrast ons gezien men weinig tot geen sociologische affiniteit kan waarnemen tussen het extreem rechtse en Vlaamsnationalistische VNV en het extreem rechtse en Vlaamsnationalistische Vlaams Blok. We kunnen dan ook stellen dat het VNV veel meer was dan een tijdelijk fenomeen dat zich nestelde op de vleugels van de economische crisis van de jaren dertig. Het droeg daarentegen ook een duidelijke Vlaamsnationalistische component in zich die die crisis ver wist te overstijgen. Dit kan men moeilijk zeggen van Rex. Vooral Rex wist direct te profiteren van de economische crisis van de jaren dertig gezien het uitzonderlijk hoge aantal werklozen en middenstanders, twee directe slachtoffers van de crisis van de jaren dertig. Niet het VNV maar wel Rex is duidelijk het sociologische pendant van het Vlaams Blok in de jaren dertig. Uit onze socio-professionele analyse zagen we namelijk ook hoe het Vlaams Blok vooral de onderste klassen van de samenleving weet aan te spreken. De affiniteit tussen het Vlaams Blok en Rex is dan ook dat zij beide als extreem rechtse partijen die personen recupererden die het zwaarst onder socio-economische stress stonden en staan.

Hoe zit het nu met de socialistische partij in dit plaatje? De arbeiders en de ambtenaren lagere rang hebben altijd de *corebusiness* van de socialistische partij uitgemaakt. Dit geldt nog steeds in 2000, maar het grote verschil is dat de socialisti-

sche partij op haar arbeidersflank nu de concurrentie van het Vlaams Blok moet dulden. Meer zelfs, voor het eerst in de geschiedenis van de socialistische partij is er een andere partij die het monopolie van de socialisten onder arbeiders doorbrak. Het Vlaams Blok slaagt er zelfs in om meer arbeiders aan te spreken dan de socialistische partij.

Deze evolutie kan men op zijn minst historisch noemen: ze zorgt voor een serieuze (maar door weinigen opgemerkte) verandering in het Vlaamse kieslandschap. Voor het eerst moet de socialistische partij de absolute legitimiteit onder zijn achterban van arbeiders aan een andere, daarenboven extreem rechtse partij laten. De electorale opgang van het Vlaams Blok en de electorale stagnering en achteruitgang van de socialistische partij doorheen de jaren negentig kan men volgens ons vooral aan deze sociologische verschuiving wijten.

Redenen voor deze verschuiving zijn moeilijk te geven. Ze behoorden ook niet tot het kader van ons onderzoek. Een van de hoofdredenen hiervoor moet men volgens ons zoeken in de neoliberale politiek die de socialistische partij de laatste jaren heeft gevolgd. De socialistische partij heeft met andere woorden geen adequaat antwoord kunnen geven op het ontstaan van de duale neoliberale maatschappij. Ze heeft op die manier veel van haar legitimiteit onder haar arbeidersvleugel verloren. Die arbeidersvleugel zette bijgevolg in grote getale de stap naar het Vlaams Blok dat blijkbaar overtuigender de taal van de kleine man spreekt. Hoe de socialistische partij deze kleine man terug kan winnen en een geloofwaardig project kan aanbieden, is voor ons nog onduidelijk. Duidelijk lijkt ons echter wel dat het antwoord niet kan liggen in de neoliberale politiek die men in de jaren negentig voerde.

Nawoord

Hoe verhouden de resultaten van de voorbije nationale verkiezingen van 18 mei zich nu tot bovenstaande stellingen? Op het eerste zicht lijkt de electorale overwinning van de socialistische partij in tegenspraak met het eerder negatieve beeld dat we hierboven schetsten. Ongetwijfeld moet verder onderzoek hier nog klaarheid in brengen. Toch lijkt het ons dat de eerste, impressionistische vaststellingen over deze verkiezingen compatibel zijn met onze stellingen. Zou het niet kunnen dat de overwinning van de SPA te wijten is aan het succes dat geboekt werd onder een nieuwe sociologische groep, namelijk de hoger

opgeleide middenklasse? Enkele argumenten wijzen alleszins in deze richting. Het lijkt er op dat vele kiezers de overstap hebben gemaakt van Agalev naar SPA. Zoals we al zagen maakte vooral de hoger opgeleide middenklasse de sociologische ruggensteun van Agalev uit. Hoogst waarschijnlijk valt de overwinning van de SPA, dan ook te verklaren door het succes dat ze boekte onder deze sociologische groep. Hiermee wordt het beeld van de socialistische partij als een echte arbeiderspartij nog verder vertroebeld.

Ook het Vlaams Blok slaagde er nogmaals in een electoraal succes te boeken. Hierbij valt in de eerste plaats de sterke groei op die werd gerealiseerd op het Vlaamse platteland, een regio waar het Vlaams Blok traditioneel matig scoorde. De groei die het Blok realiseerde in grotere steden, was nog altijd aantoonbaar maar vertoonde hier en daar enkele barsten. Het antwoord op de vraag of met deze sterke groei op het Vlaamse platteland ook nieuwe sociologische groepen aangesproken worden, moeten we echter schuldig blijven.

NOTEN:

1. ISPO: Interuniversitair Steunpunt Politiek Opinieonderzoek, opgericht in 1990.
2. De volledige bibliografische referentie van de licentiaatsverhandeling waarop dit artikel steunt, luidt: Adam (J.), *Een electorale en socio-professionele analyse van het Vlaams-nationalisme in West-Vlaanderen, 1938, 1976, 2000*, Gent, U.G. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2002, 165 p. (Promotor: prof. B. De Wever)
3. Deze kieslijsten bevinden zich op het provinciearchief van West-Vlaanderen, Brugge, Potterierei 72, Inventaris II 1920 – 1940, afdeling 1, rep. T.
4. Voor de indeling van de Belgische gemeenten naar socio-economische categorie: *Belgisch staatsblad*, 31 december 1938. 'Ministerieel besluit houdende coördinatie van de verschillende besluiten betreffende de rangschikking van de gemeenten inzake werkloosheid.'
5. Deze peters zijn personen die hun handtekening gaven aan een bepaalde politieke partij om rechtsgeldigheid aan die lijst te geven. Ook deze peters staan met hun beroep, naam en handtekening in de kieslijsten vermeld en stellen ons in staat om de brug tussen partijvoorkeur en beroep te maken
6. In dit geval deden we op een beroep op: 'Uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 1976', *Het Laatste Nieuws*, 10-10-1976.
7. Halleux (J.M.), Derwael (F.) en Mérenne-Schoumaker (B.), "Typologie van de Belgische gemeenten naar verstedelingsgraad", in: *Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991*, Monografie nr. 11A 1998, NIS, pp. 131-157. Let wel, deze lijst werd opgesteld naar aanleiding van de